

POGOVOR OB OKROGLI MIZI

11. november 1983

K pogovoru ob okrogli mizi so se zbrali uredniki in sodelavci knjižnih zbirk, radijskih in televizijskih oddaj, uredniki revialnega tiska za otroke, prevajalci, knjižničarji in knjigarji.

Vodja pogovora Darja Kramberger je povzela osnovne misli in ugotovitve s posvetovanja, ki je potekalo prejšnji dan, nato pa usmerjala pogovor po izhodiščih, ki jih je v premislek in pretres poslal pripravljalni odbor že z vabilom na pogovor ob okrogli mizi. Predložil je naslednje:

1. poti pridobivanja neslovenskih besedil:
 - sistematičnost oziroma naključnost pri izbiri
 - ažurnost pri zasledovanju sodobne svetovne literature za mladino
 - funkcija mednarodnih sejmov, nagrad, razstav in drugih komunikacij
2. razmerja med izvirno in prevodno mladinsko literaturo za bralce posameznih starostnih stopenj
3. potrebnost oziroma upravičenost prirejanja besedil ob prevajanju za otroke
4. sprejemanje ter presoja ustreznosti in kvalitete prevodov
5. kvaliteta slovenskih prevodov mladinske literature v založbah zunaj Slovenije
6. priznanja in nagrade za prevajalsko delo na področju mladinske literature.

RAZMERJA MED IZVIRNO IN PREVODNO MLADINSKO LITERATURO

Niko Grafenauer:

Nekako sem se ozrl na knjižni program v časovnem obdobju približno zadnjih petih let, in sem, ko sem skušal sumirati prevode v posamičnih zbirkah, ki jih urejam, ugotovil, (ne mislim toliko na sam obseg, ampak na število naslovov), da je v vsakem letniku približno ena tretjina, včasih celo več prevodne li-

terature, s tem, da so v ta prevodni izbor enakovredno vključeni prevodi iz jugoslovanskih in tujih literatur. Razmerje se mi zdi dokaj ustrezno, čeprav seveda ob sestavljanju programov nastopajo občasno določene težave, zlasti takrat, ko skušamo v koncepcijah vsake zbirke optimalno uresničiti tisto, kar smo si načeloma zadali, pa se izkazuje vedno sproti, da je program preobsežen, da ga nekako ne zmoremo realizirati. Tako se običajno dogaja, da krčimo na račun prevodov. To je težava, ki nas ves čas spremlja, vendar vse ti-

sto, kar — vsaj če govorim iz avtopsije — predvidevam, da bi moralo iziti v določenem času, tudi izide.

Je pa programski delež tuje literature zelo odvisen od cele vrste informacijskih virov. To so publikacije, ki jih urednik dobiva v roke in s katerimi si izoblikuje dejansko podobo o dogajanju na področju mladinske literature v tujih jezikih, nato stalni stiki s sodelavci, in to najrazličnejšimi — od ljudi, ki delujejo v knjižnicah, izdajateljev samih, do ljudi, ki so tako ali drugače tesno povezani z delom oz. literaturo, ki je namenjena mladini. Vse to in seveda tudi priznanja, ki jih ta literatura v tujini dobiva, kot na primer Andersenova nagrada, v veliki meri odloča o tem, kaj bo urednik uvrstil v program. Kar se tiče slikaniškega dela v našem založniškem podjetju, so pomembni tudi stalni stiki s tujimi založniki. Tu je tako imenovana institucija Mednarodna slikaniška serija, pri kateri sodelujejo izključno vzhodne države. Z njimi že leta in leta negujemo tesne stike in skušamo zagotavljati reciprociteto v prevajanju. Tu je v veliki meri kriterij odvisen od ilustracije. Se pravi, da v bistvu nastopata besedilo in ilustracija vsaj enakovredno, ob posameznih slikanicah pa lahko pri odločanju za izdajo celo prevlada vizualni motiv. Ta slikaniški izbor je seveda drugačen od izbora, pri katerem gre za izključno uredniško odločitev, ki ni vezana na nobene dogovore ali načine sodelovanja z drugimi založbami ali institucijami.

Ivan Minatti:

Ustavil bi se pri vprašanju, kako uredniki uvrščamo posamezna dela v zbirke glede na bralno starostno stopnjo.

Že v razgovorih s kolegi iz Pionirske knjižnice v Ljubljani sem ugotovil, da se moji in njihovi kriteriji razhajajo. Gotovo imajo teoretična,

znanstveno utemeljena merila za to, moja praksa pa se ravna po notranjem občutku, kaj bi približno otroka zanimalo. Menim namreč, da je težko reči, da je kako delo primerno za desetletnega otroka, drugo za dvanajst- ali štirinajstletnega in tako dalje. Prav to obdobje od 10. do 14. leta starosti je izredno individualno. Nekateri mlajši otroci berejo že knjige za starejše, nekateri odraslejši pa še niso tako zreli in berejo lažje knjige. Zato se držim zelo svobodnega načina izbiranja. Prepričan sem, da je v zbirki Sinjega galeba, o kateri konkretno govorim kot njen urednik, dovolj raznovrstnega gradiva za vse starostne stopnje.

Napravil sem pregled zbirke Sinjega galeba za devet let nazaj, od leta 1974 do 1983, in sicer po tem, iz katerih književnosti sem izbiral dela. Dejal bi, da na neki način dajem prednost slovenski knjigi, slovenskim avtorjem. Tudi če so v primerjavi z drugimi avtorji malce manj kvalitetni, se mi zdi, da je dolžnost slovenske založbe, da ima posluh za slovenske avtorje. Seveda pa je treba ohranjati določeno kvaliteto raven in določeno ravnotežje. Med slovenskimi deli je v teh devetih letih izšlo 21 novih del, in to od najstarejših do najmlajših avtorjev: od Antona Ingoliča, Pavleta Zidarja, Vitana Mala do prvenca pisateljice Gračnerjeve. Iz srbohrvaškega jezikovnega področja je izšlo osem del, iz nemškega sedem, iz angloameriškega devet, iz češkoslovaškega in poljskega devet, iz nordijskega šest (predvsem iz švedskega) in iz francoskega tri. Sam sem presenečen, da v teh letih nisem uvrstil v zbirko nobenega ruskega dela, vendar moram povedati, da imam s temi teksti zelo slabe izkušnje. Za naše pojme so zelo stereotipni, pisani v starem načinu socrealizma, ki smo ga pri nas že zdavnaj presegli. Manjkajo tudi teksti iz madžarskega, grškega jezika, zaradi težav s prevajalci.

Še nekaj o virih izbiranja: imamo uredniške odbore, ki so sestavljeni iz zunanjih sodelavcev in ti nam pomagajo, svetujejo. Sam se moram resnično zahvaliti tovarišici Marjani Kobetovi in Zdenki Jermanovi, ki sta že dolga leta v našem uredniškem odboru in sta z dobrimi nasveti veliko prispevali k podobi Sinjega galeba.

IZBIRA DEL ZA PREVODE

Niko Grafenauer:

Glede izborov tujih avtorjev bi bilo prav, da bi bili vsi Andersenovi nagrajenci vključeni v naše knjižne zbirke vsaj z enim, če že ne z več deli. Vendar so kriteriji, ki so narekovali nagrajevanje, precej drugačni od tistega, kar želimo zagotoviti našemu bralcu. Uredništvo lahko opravi pomembno poslanstvo tudi z izdajanjem del iz manj znanih literatur, ki pa so po svojih dosežkih vendarle zanimive, kot je na primer avstralska pisateljica Patricia Wrightson ali nizozemska pisateljica Harriet Laurey, ki je sedaj v tisku. Vse te knjige so opremljene s spremnimi besedami, ki skušajo opisati, od kod knjiga izvira, okarakterizirati avtorja in njegova dela, tako skušamo vnašati v zavest naših bralcev tudi kulturno zaledje, ki ga vsaka knjiga prinaša iz neke kulture.

To so stvari, ki se dogajajo na bolj dolgoročen način, vendar ko pogledaš nazaj in vidiš celoto, se to sestavlja v dosti trden mozaik.

Moja ideja, ki je že dalj časa zabeležena v naših uredniških listinah, je, da bi leta 1985 začeli izdajati izbrana dela svetovne mladinske literature. Ta zbirka naj bi nastajala v sodelovanju z Mednarodno mladinsko knjižnico v Münchnu, vendar je v teh časih in gospodarskih okoliščinah spet vprašanje, če bo ta zamisel lahko kmalu realizirana. Mislim, da bi takšna zbirka bila nadvse dobro-

došel pendant zbirki Beseda mladinskih pisateljev, ki izhaja v Minattijevem uredništvu in je posvečena slovenskim pisateljem. Seveda bi morala teči kontinuirano, po stalni, utrjeni praksi.

Draga Tarman:

Revija, pa naj bo namenjena odraslim ali pa otrokom, je v veliki meri odvisna od prevodov, če hoče biti aktualna in odprta v svet.

Niko Grafenauer:

Moja kritična pripomba glede današnje periodike je, da prinaša izredno malo literarnih pa tudi poljudno-znanstvenih prevodov. Dobivamo jih bolj ali manj sporadično in po naključju in še to pogosto v zvezi s tem, kar pripravljajo založbe, namesto da bi periodika sama čimbolj spremljala tovrstno sodobno produkcijo v svetu in skušala nanjo opozoriti.

Pri premagovanju premajhne informiranosti na področju mladinskih literatur raznih narodov opravljajo veliko vlogo že antologije, če naj vzorčno predstavijo tisto, kar je najbolj značilnega za posamična literarna območja, ki so vezana na določen jezik. Kot urednik načrtujem, da bi v daljšem časovnem obdobju dobili antologijski pregled sodobne evropske in ameriške kratke proze za otroke (za poezijo je to bistveno težje).

Dokaj težavno je slediti sodobnim tokovom. Pomagati se da deloma s knjižnicami, predvsem z Internationale Jugendbibliothek v Münchnu, deloma s tujimi kulturnimi centri pri nas. Pomagamo si lahko tudi z opcijami: v založbah imamo to možnost, da knjigo naročimo, uporabimo in vrnemo.

Marjana Kobe:

Pri prevodih iz svetovne literature bi kazalo še posebej opozoriti na

zbirko Zlata ptica, zbirko najlepših pravljic in pripovedk z vsega sveta. To je edicija, ki z dosedanjimi knjigami skrbno in sistematično pokriva takorekoč že ves globus. Gre za knjižni projekt, ki bi ga mnogo večji narodi, kot smo Slovenci, upravičeno poudarjali in bi bili nanj tudi zelo ponosni.

Niko Grafenauer:

Zbirka Zlata ptica obsega že preko sto knjižnih enot in je že po tej plati grandiozna. Zasluga za to gre predvsem Kristini Brenkovi, ki jo je zasnovala in urejala do moje-ga prihoda. Jasno je, da bomo z zbirko nadaljevali.

Želeli pa bi seveda realizirati tudi podobne zasnove, kot je na primer ta, da bi dobili v prevodu kompletne Andersenove pravljice, pa tudi pravljice drugih pomembnih ustvarjalcev bi radi sčasoma čimbolj kompletirali. To so načrti, ki pa so odvisni od marsičesa, trenutno tudi od tako banalnih stvari, kot je nabava in cena papirja.

Aleš Berger:

Že nekaj let spremljam francosko književnost za otroke in mladino z mislijo, kaj bi se dalo predlagati tukaj pristojnim urednikom. Za razliko od jugoslovanske in slovenske situacije je tam neprimerno manj vidnih ustvarjalcev, pesnikov in pisateljev »normalne« literature, ki bi se ukvarjali tudi z mladinsko literaturo. Je pa veliko takih avtorjev, ki se posvečajo izključno pisanju za otroke, a delajo že nekako serialne zadeve, ki se vedno bolj prevešajo v poučnost. Iz teh knjig izginejo pravljičnost, igrivost, jezikovne ekshibicije, prevladuje nekakšna želja po spoznavanju in obvladovanju sveta. Stvarni svet je podan na otroški način, to so knjige v pomoč staršem in otrokom. Tovrstnih del je ogromno

in na njihov račun se izgublja prava ustvarjalnost za otroke. Hkrati pa je, po drugi strani, predvsem v poeziji, njenem prezentiranju, opaziti zanimiv pojav: različne antologije, ki so namenjene pedagoški rabi in imajo podnaslov literatura za otroke, vsebujejo pesmi, ki so nastale brez kakršnekoli misli na otroke (avtorjev, kot so: Baudelaire, Apollinaire, Eluard in drugi). Skratka, prinašajo resno poezijo, ki v kontekstu začne funkcionirati kot poezija, primerna in približana otrokom.

Draga Tarman:

Če pogledamo po policah na mednarodnih knjižnih sejmihi (npr. Frankfurt, Bologna), lahko ugotovimo, da se založniki, vsaj na zahodu, odločajo v korist izobraževalne slikanice. Seveda ostane vprašanje, če je to resnično dobro. Kot urednica izvirnih izobraževalnih slikanic pri Mladinski knjigi sem prepričana, da je za rast otroka potrebno oboje. Kar se tiče prevodne literature, potrebuje naš otrok ob domačem avtorju tudi najkvalitetnejšo tujo izobraževalno slikanico. Sodim, da je zapiranje v ozek krog domačih avtorjev za rast našega otroka, za našo vednost lahko prej škodljivo kot koristno. Če pogledamo ustvarjalnost zadnjih nekaj let na tem področju, se ne moremo pohvaliti s prevodi. Sama sem v prevajanje predlagala nekaj poljudnoznanstvenih knjig z željo, da bi izšle v slovenščini. V založbi se srečujemo vsako leto s številnimi tujimi uredniki, si izmenjujemo izkušnje, si ogledamo njihova dela in oni naša ter si takrat iskreno želimo, da bi marsikaj od tega krožilo v svetu, četudi je treba otroku določene resnice opisati oziroma predstaviti z domačimi primeri.

Niko Grafenauer:

Velik problem je prevajanje poezije, celo pri jugoslovanskih avtorjih, kaj šele pri tujih. To bi bilo potrebno posebej spodbujati, najbrž z ustrezno honorarno politiko. Poezije imamo v prevodih odločno premalo in še to v vedno nižjih nakladah. Manjši izbori so izšli iz jugoslovanskih literatur: Dušan Radović, Dragan Lukić, Zvonimir Balog, Milovan Danojlić in drugi.

Saša Vegri:

Prevajanje poezije bi bilo potrebno stimulirati, saj pomeni enega najtežjih problemov.

Pogosto slišimo, naj bi slovenski otroci brali jugoslovanske pesnike v originalu. Mislim, da je to za otroke prezahtevno, saj niti ne razumejo in torej ob takšnem branju ne morejo uživati. Jugoslovansko poezijo kaže prevajati tudi zato, ker je za spremembo od slovenske veliko bolj razgibana, in s tem ko je dobro prevedemo, vnesemo v naš tudi jezik veliko novih, prijetnih oblik, ki so za sam naš jezik pozitivne.

Ivan Minatti:

Sodobno poezijo s srbohrvaškega področja je dejansko problem prevajati. Sam sem prevajal Baloga in Radovića. Vsa ta moderna poezija se danes igra z besedami, s pojmi. Tak tekst moraš prirediti ustrezno svojemu jeziku, to pa že ni več prevod, ampak neka druga, slovenska pesem. Kaj torej storiti s poezijo, ki jo moraš prepesniti? (na primer: Radović ima pesmi, v katerih uporablja besede na k, š in s. Poiskati sem moral slovensko varianto).

Zdenka Jerman:

Kar je omenil Minatti ob priredbi oziroma prevajanju Radovića, se mi

zdi priredba, ki je popolnoma v redu, ker ostane smisel, kakor je avtor to želel. Namen je dosežen. Tu ne gre za dobesedno prevajanje. Zakaj sem sama ponovno prevajala Čapkovih *Devet pravljic*? Zato, ker prej niso bile v redu prevedene prav besedne igre (zmerjanje po abecedi, kjer sem morala poiskati popolnoma drugačne besede po naši abecedi). Ali na primer pri Narobe fantu Hanne Ozogowske slonijo zgodbe na pregovorih, za katere ni zmeraj adekvatnih slovenskih. Včasih moraš posamezne dele izpustiti, ker se enostavno ne dajo prevesti. Tu gre za ustvarjalno prevajalsko delo in ne za priredbo.

Darka Tancer-Kajnih:

Očitno je, da pri prevajanju prevladujejo dela angloameriške, nemške, francoske, nordijske ter dela slovanskih književnosti. Zanima me, kakšne možnosti imajo besedila, ki so pisana v nesvetovnih, manj znanih jezikih. Ali gre pri njih v glavnem za prevod prevoda?

Niko Grafenauer:

Danes imamo že odlične prevajalce za španščino, japonščino, kitajščino in druge jezike. Zaenkrat so še problem afriške književnosti. S posredniškimi jeziki skušamo prevajati čimmanj. Izjema so ljudske pravljice, ki so evropeizirane, se pravi, da so besedila že na neki način prilagojena naši evropski zavesti.

Marinka Svetina:

Na radiu se z mladinsko književnostjo ukvarjamo vsaj v dveh uredništvih. Sama pripravljam oddaje *Književnost jugoslovanskih narodov*. To so dvajsetminutne tedenske oddaje in v zadnjih letih teče ob predstavljanju avtorjev tudi cikel mladinskih pisateljev. S prevodi imamo

manj težav kot v založbah, ker se pri delu naslanjamo na že prevedena besedila, tako da nam pri predstavitev navadno manjkajo samo krajši deli, ki jih je potrebno prevesti.

V teh oddajah skušamo predstaviti tudi književnosti naših narodnosti, na primer Romunov, Madžarov, Rusanov, Albancev in drugih.

Pri tem imamo dobro utečeno sodelovanje z uredniki drugih radijskih postaj, ki nam svetujejo, kaj je pri njih aktualnega in kvalitetnega. Oddaj o mladinski književnosti drugih narodov in narodnosti, v katerih predstavimo s komentarjem avtorja in nato izbor iz njegovih del, je doslej okrog petdeset. Med njimi smo doslej najslabše predstavljali Make-donce.

PRIREDBE IN PREDELAVE

Saša Vegri:

V današnji poplavi najrazličnejših tiskov, namenjenih otrokom, zelo izstopajo slikanice. To so knjige, v katerih naj bi imela enakovreden delež besedilo in ilustracija. Glede na to da pod imenom slikanice najdemo veliko takega, kar ne kaže poimenovati s tem imenom in je prineseno z najrazličnejših koncev sveta k nam ter se pri nas prevaja, tiska in razpečava, bi se v tem zapisu pomudili ob dveh izdajah ruske pravljice *Trije medvedi*. Ob njih bi poskušali zarisati značilnosti takšnih izdaj, ki že lepo število let preplavljajo naše knjigarne in v zadnjem času samopostrežne trgovine ter ne kaže, da bi tovrstne izdaje upadale.

Kot prvo bi si ogledali izdajo *Treh medvedov* pri založbi Mladost iz Zagreba, izšla je leta 1970 brez navedbe prevajalca, ilustratorja in izvirnega naslova.

Vsi poznamo začetek ruske ljudske pravljice v prevodu Pavla Golie:

»Neka deklica je šla z doma v hosto. V hosti zaide. Išče pot domov, a je ne najde. Pride do hišice sredi hoste. Vrata so bila odprta; pogleda skozi vrata in vidi, da ni nikogar doma. In deklica vstopi v hišo.« Od tod dalje steče pripoved z jasnim orisom treh medvedov in njihovega bivališča ter dogajanja v njem. Značilno za to pravljico je, da ima tipsko obliko pripovedi, ki v nji skozi ponavljanje in naštevanje. (»V hišici sta bili dve sobi. Deklica stopi v prvo sobo in vidi na mizi tri skleda z mrzlo zelenjavno juho. Prva skleda, zelo velika, je bila očetova; druga skleda, malo manjša, je bila skleda mamice medvedke; tretja, temno modra skledica, je bila Miškova,« doživljamo ugodje neke posebne dramatičnosti, ki nas pelje k neznanemu koncu.

Prireditelj *Treh medvedov* v izdaji zagrebške Mladosti je podrl notranjo strukturo in je pripoved spremenil v nepravilčno zapisovanje dogajanja:

»Mama Medvedka in oče Medved sta stanovala v prijetni hišici in sta se dobro razumela. Seveda je živel z njima tudi sin Medvedek. Bil jima je v veliko veselje. Kajti Medvedek je bil tako mil in dober, da ga ni bilo treba nikoli kregati. Žal je živela družinica malo stran od drugih medvedjih družin, zato se je moral Medvedek zmeraj sam igrati in je bil pač žalosten. »Ko bi imel brata,« je stokal, »ali sestrico. Da, pravzaprav bi bilo lepše, ko bi imel sestrico. Lahko bi jo branil in razvajal in gotovo bi me imela zelo rada.« Toda naj si je še tako želel, sestrice ni dobil. Zaradi tega je bil včasih zelo žalosten in roditelja sta bila takrat z njim še bolj prijazna.

»Vesta kaj,« je rekla tistega dne mama Medvedka, »skuhala bom dober vaniljev puding, potlej pa pojedimo na sprehod. Mogoče bomo sre-

čali koga, s komer se bo Medvedek lahko igral. Ko se bomo vrnili, se bo puding že ohladil in snedli ga bomo za večerjo.«

Medvedka je torej skuhala čudovit puding in napolnila z njim tri skodelice: veliko za očeta, manjšo za sebe in čisto majhno za medvedka. Potem je postavila skodelice na mizo in zraven vsake položila žlico. Vse je pripravljeno, zdaj lahko gredo. Medvedek je veselo tekkel pred staršema, saj se je zelo veselil izleta. Medvedi še niso bili dolgo zdoma, ko so se počasi odprla vrata. V hišico je stopila deklica. Oho, si je mislila, kakšni ljudje pa živijo tu. Potem je odkrila skodelice na mizi in se še bolj čudila: ena je bila tako velika, da bi se iz nje najedla vsa njena družina. Pomislila je na dom in začela jokati. Izgubila se je bila namreč in že od včeraj zvečer tava po gozdu. Kako zaskrbljeni bodo starši! Martici — tako je bilo deklici ime — so polzele čez lica velike solze. Potlej pa je le zmagala radovednost in se je razgledala po hiši. »Ehej,« je zaklicala, »je kdo doma?« Nihče se ni prikazal. Neodločno je sedla na najmanjši stol, toda, kakšna nesreča! Reklo je »tresk« in stolček se je zlomil. Kako neznansko se je Martica prestrašila! Čisto zbegana se je pobrala s tal in si ogledala škodo. Mogoče pa je ljudje le ne bodo preveč zmerjali, ko se bodo vrnili domov. Martica je nato previdno sedla na največji stol.

Mmm, kako prijetno diši iz skodelic! Ko je Martica stopila na prste, je bila ravno dosti velika, da je videla čez rob srednje velike skodelice. Vaniljev puding! Šele zdaj je deklica opazila, kako lačna je. Nič čudnega, saj že od sinoči ni nič jedla!

Čudovito tekne! Veselje bi jo bilo pogledati, tako je zajemala! Kako vesela bi bila njena mama, če bi imela doma takšen tek! Toda Martica je taka kot drugi otroci: drugje jim jed bolj diši. Na koncu je bila tako sita, da ni mogla več jesti. Vzdihujoč je

odložila žlico. Trebušček je bil poln in napet. In ko je takole sedela, so ji veke postajale težje. Ampak stol je bil trd in neudoben. Martica se je odpravila v sosednjo sobo in našla tam mehko posteljo z odejo iz samih pisanih krp. Hitro je smuknila pod njo in takoj zaspala. — Preteklo je nekaj časa. Medvedjo družino je medtem od samega svežega zraka popadla huda lakota in se je odpravila domov.

Prvo, kar je opazil oče Medved, ko je stopil v hišo, je bil polomljen stol. Ustrašil se je, kajti da polomiš takle stol — si je mislil — je že treba imeti nekaj moči. Torej je tukaj gotovo kakšna velika, nevarna zverina. Tedaj sta počasi vstopila tudi mama Medvedka in Medvedek. Medvedek, ki na sprehodu spet ni našel nobenega prijatelja, je zavohal razburljivo dogodivščino in se ni bal kakor njegova roditelja.

Mama Medvedka je nenadoma zavpila! »Poglej, poglej!« je klicala, »nekdo mi je pojedel skoraj ves puding!« Oče Medved je zaskrbljeno nagubal čelo: vse tole je zelo skrivnostno. Samo Medvedku se je zdela vsa reč zelo posrečena in je pozabil, kako žalosten je, ker se nima s kom igrati.

Oče Medved je medtem že skrbno preiskoval ves prostor. »Mhm,« je zagodrnjal čez nekaj časa, »razen polomljenega stola in prazne skodelice ne najdem nič sumljivega! Zdi se mi, da ni nihče kradel.« Končno je rekel: »Pogledati moramo še v spalnico.« Medvedek je prvi bil pri vratih in previdno pritisnil na kljuko. Potem se je cela družina zbrala okoli postelje, v kateri je brezskrbno spala Martica. »Na, kaj takega!« je stresla mama Medvedka z glavo, »tegale otroka smo se tako ustrašili?« Olajšano so se zasmejali. Martica pa se je zbudila in odprla oči. Začudeno je gledala zdaj enega zdaj drugega. Nato se je vsega spomnila. »Prosim, ne kregajte me,« je rekla tiho. »Stola

nisem polomila zanalašč. Noga se mu je zlomila, ko sem sedla nanj. In puding — oh, tako čudovito mi je teknil!« Mama Medvedka se je čutila polaskano, saj je ona pripravila puding. »Kako si pa prišla sem?« je začudeno vprašal Medvedek, »še nikoli te nisem videl!«

»Zablodila sem.« je povedala Martica, »zato sem tudi bila tako lačna in utrujena. Mogoče veste, kje je vas z veliko cerkvijo? Tam namreč živim.« — »Seveda, vem,« se je oglašil oče Medved, »takoј te pospremi-mo domov.«

»Oh, prosim,« je prosil Medvedek, »obišči nas vendar spet. Tu ni nikogar, da bi se z njim igral. Hočeš biti moja prijateljica?« Martica je bila seveda koj za to, in tako sta postala z Medvedkom najboljša prijatelja.«

Ob prebiranju te slikanice izgine vsaka dimenzija, ki bi omogočala mlademu bralcu ali poslušalcu podoživljanje pravljičnega dogajanja. Ob branju ne začutimo tesnobe deklice, ki je zašla, ne skrivnostnosti notranjščine hišice in gozda, ki jo obdaja. Nasprotno, prireditelj (če to še lahko imenujemo priredba) nam z opisom predstavi prijetno hišico, glavni junaki so predstavljeni tako prijazno počlovečeni, da jim ne ostaja ničesar več, kar v originalni pripovedki vsekoli čutimo — robatost in neko dostojanstvo. Tu živita Medved in Medvedka v ljubki hišici, dobro se razumeta, njun Medvedek želi imeti bratca ali sestrice, mama Medvedka skuha puding. Deklica nastopi šele po tem idiličnem uvodu, je določena deklica, saj ima ime Martica. Opis njenega ogleda hišice in sploh gibanje v nji je tako daleč od izvirnika. Deklica se ne srečuje in ne razgleduje po hišici s trikratnim naštevanjem stvari — to bi bilo prezamudno za zapisovalca. Deklica se naje, zleze v posteljo in takoj zaspi. Ob vrnitvi medvedov ni dogajanja, ki bi vzbujalo radovednost in napetost. Name-

sto strogega godrnjavega očeta (kot ga doživlja bralec ali poslušalec v originalu) tu nastopi detektivski oče, ki takoj pomisli na krajo, sin Medvedek pa zavoha razburljivo dogodivščino. Na koncu je prireditelj začutil potrebo, da mami medvedki polaska, ker je deklici tako teknil njen vaniljev puding ter zaključi s srečnim koncem, ko oče Medved pospremi deklico domov in mali medved izrazi željo, da bi se deklica še kdaj vrnila in ga obiskala.

Kako dokončno in težko razpoznavna je ta priredba ruske pravljice *Trije medvedi*. Tu je pravljico zamenjala zgodba, ki v nji ni več dramatičnosti in ritma prvotne pravljice. Ne samo, da ni osnovnega vsebinskega pokrivanja, ne razpoznavamo pravljice razen po naslovu tudi v jezikovnem pogledu, prevod je slab in spominja na slabo izražanje v slabi reportaži: »Medvedek je veselo tekal pred staršema, saj se je zelo veselil izleta. Medvedi še niso bili dolgo zdoma, ko so se počasi odprla vrata. V hišico je stopila deklica. Oho, si je mislila, kakšni ljudje pa živijo tukaj. Potem je odkrila skodelice na mizi in se še bolj začudila: ena je bila tako velika, da bi se iz nje najedla vsa njena družina. Pomislila je na dom in začela jokati. Zgubila se je in že od včeraј zvečer tava po gozdu. Kako zaskrbljeni bodo starši! Martici — tako je bilo deklici ime — so polzele čez lica velike solze.«

Če zdaj primerjamo to besedilo s prevodom Pavla Golie, ki je citiran v začetku našega razmišljanja, se ne moremo izogniti drastični samovolji, ki si jo je dovolil prirejevalec in jo je po njem prevzel tudi anonimni prevajalec. V Golijevem prevodu je ohranjen kratek stavek z jedrnatim glagolskim jedrom (Zaide, pogleda, vidi, vstopi), v anonimnem prevodu je vse opisano (je vstopila, je mislila, zgubila se je, je odkrila, je pomislila itd.).

Po vseh teh različnostih, ki ločijo to zgodbo *Treh medvedov* od ruske ljudske pravljice *Trije medvedi*, lahko sklepamo, da gre za skrajno malomaren odnos ali pa za veliko nevednost, ki je izkazana s tem, da prireditelj in prevajalec nista upoštevala značaja miselnosti naroda, iz katerega je pravljica izšla. Zanimarjati to postavko je v osnovi zgrešen pristop, kadar želimo predstaviti besedilo nekega naroda, čeprav je to ali pa tembolj ljudska pravljica, namenjena otrokom.

Nič manj škode pri knjižni vzgoji najmlajših ne dela druga zvrst slikanice, kot bomo videli pri izdaji *Trije medvedi* založb Mališ Moskva in Mladinska knjiga Ljubljana. V tej izdaji je pravljica ohranila dogajanje in jezikovni izraz v prevodu Pavla Golie, a je oblikovalec in ilustrator posegel v slikanico tako samovšečno in dominantno, da bralca ali poslušalca taka likovna rešitev bolj zaposli kot sam pravljični tok dogajanja. Opremljevalec je v knjigi uporabil princip prostorske vizualizacije s tem, da pri listanju ilustracija izstopa pred bralca.

Morda bi to posebno obravnavanje ilustratorjevega postopka ne sodilo k temi »prevajanje«, ker je pri prevajanju mišljen predvsem jezikovni del knjige. Vendar pri knjigah za najmlajše besedni in likovni del tako enakovredno delujeta na otroka, da nekvalitetnost enega razgrajuje kvalitetenost drugega, če ta obstaja, kot je to v primeru obravnavane knjige. Jezikovni del pri takih likovnih rešitvah izgubi svojo funkcijo, bralec ali poslušalec ga tako rekoč spregleda ali presliši, ker ga vse preveč vsiljivo priteguje likovni del. Tovrstne likovne rešitve, kot jo srečujemo ne samo pri obravnavani slikanici, so pogosten pojav in so prava dezorientacija za mladega bralca, saj odvzamejo knjigi njeno osnovno funkcijo, ki jo ima kot predmet, iz katerega z branjem in opazovanjem

spremljamo in sprejemamo določeno vsebino. Tako slikanico otrok sprejme kot igračo, kar gotovo ni naš namen, ko otroka navajamo oziroma uvajamo v branje kot posebno obliko komunikacije. V slikanici, ki jo obravnavamo, je likovna rešitev še za stopnjo slabša kot v nekaterih drugih, ilustrator je poleg tega, da je ilustracijo zasnoval kot prostorsko kuliso, izstopajoče predmete še dodatno ilustriral s predmeti, ki jih pravljica sploh ne omenja in so v nasprotju s krajem in časom dogajanja, v katerem pravljica poteka (barvice, glavnik, ročna ura, ogledalo). Te likovne rešitve otroku ne morejo vzbuditi domišljije — vsaj ne v tisto smer, ki jo besedilo pravljice nudi. Taka slikanica postavi besedilo na »stranski tir« in tako tudi dober prevod in zvestoba izvirniku ne moreta rešiti slikanice vzdevka »kič«.

S pričujočim prispevkom sem želela opozoriti na dvoje napačnih pristopov pri prevodih, ki jih srečujemo v izdajah za otroke, prvič, da še vedno prevajajo značilne pravljice raznih narodov ali avtorjev po najrazličnejših priredbah in ne iz originalov, drugič, da se oblikovalci prevečkrat spuščajo v neestetske avanture pri knjižnih izdajah za najmlajše, veliko bolj pri prevodih kot pri delih domačih avtorjev.

Ivan Minatti:

Kot urednik izbranega dela Karla Maya sem moral seči po priredbi. May ima v svojih knjigah mnogo velikonemštva, sentimentalnega katolicizma. Bistvo njegovih zgodb pa je akcija. Ko smo začeli s temi prevodi, smo kot založba dali prevajalcu namig, smer, kaj naj skuša omiliti ali naj preprosto izpusti. Prepričan sem, da s tem nismo napravili Mayu nobene škode glede kvalitete njegovega dela.

Za mladino smo prirejali tudi velike tekste, kot je na primer Don Ki-

hot. Mislim, da je to na neki način tudi prav, kajti tega obsežnega teksta se mladi človek oziroma otrok sicer ne bi lotil brati. Če si hotel ta tekst približati otroku, ga je bilo potrebno prirediti. Vsekakor pa je pomembno, komu to zaupaš in s kakšnim občutkom to prevajalec naredi. Za priredbe smo zmeraj izbirali ljudi, za katere smo menili, da imajo dovolj kvalifikacij za takšno zahtevno nalogo.

Majda Stanovnik:

Vprašanje priredbe je razvejano in komplicirano, saj priredba ni enaka priredbi. Dosledno zavračanje vsakršne priredbe bi bilo tako v okviru prevodne kakor tudi siceršnje književnosti iluzorno. Priredbe so bile in bodo, nekatere veljajo za potrebne in primerne, druge za nesprejemljive. Priredba Karla Maya, ki jo je opisal tov. Minatti, na primer ni okrnila glavne privlačnosti njegovih del in ni oškodovala njihove literarne vrednosti, ne glede na to, da brez opisanih redakcijskih posegov pri nas v tem času sploh ne bi mogla iziti. Priredbe, ki me že dolgo veliko bolj vznemirjajo in motijo, so sodobne priredbe *Gulliverja*, *Robinzona* in še cele vrste odličnih literarnih del — priredbe, ki so dejansko le površni, zasilni izvlečki, z nekaj stavki obnovljene fabule, ob njih pa nekaj velikih, kičastih ilustracij. O dejanskem besedilu izvirnika v njih praktično ni več sledu, zato naslov dela in avtorjevo ime bralca bolj zavajata kakor opozarjata na neokrnjeno besedilo. Vprašanje, kako preprečiti tako početje, pač presega možnosti tega posveta. Ponovno pa je treba opozoriti, da bi morali založniki vsako knjigo opremiti tudi s podatki o posegih v tekst (skrajšana, predelana, dopolnjena izdaja itd.), kakor je pri kulturno razvitih narodih že ustaljena praksa. Bralcu, pravzaprav že kupcu je s tem omogočeno vedeti, pri

čem je, pri nas pa večina posegov v tekst ostaja neoznačenih.

Darja Potisk:

Rezultat takšnih simplificiranih izdaj je skoraj praviloma zelo osiromašen tekst ali celo tekstovna dezinformacija, zato se mi ne zdi potrebno spravljati literaturo za vsako ceno na nivo mlajšega bralca.

Pri taki predelavi je bralec oropan estetskega ugodja, ki bi ga kasneje lahko doživel, pa se morda zaradi slabe izkušnje neskrajšanega dela sploh več ne loti. Menim, da je za vsako starostno bralno obdobje na razpolago dovolj raznovrstne literature in da torej takšni grobi posegi v tekste resnično niso potrebni.

Marjana Kobe:

Najbolj problematičen tip priredbe oziroma preuredbe se mi zdi vsakršen poseg v dela, ki so že v izvirnikih mladini doživljajsko povsem dostopna. Kot primer bi navedla npr. Collodijevega *Ostržka*. *Ostržek* obsega v izvirniku okrog 180 strani; v današnji svetovno znani časovni naglici pa ga ponujamo otroku tudi »na instant način«, se pravi v vsebinskem povzetku na primer na šestih straneh v obliki slikanice. In to v dveh različicah: kot vsebinski povzitek izvirnika, kar je še zelo »plemenito« ali pa kot vsebinski povzitek scenarija Disneyeve risanke (torej kot priredbo priredbe). Posebna kategorija prirejanja je priredba anonimnega dela (npr. ljudsko slovo je spet drugačna priredba od avtorskega teksta).

Strinjam se s predlogom, naj ima vsaka edicija podatke o popolnosti prevoda. Vendar se močno bojim, da bodo ti podatki koristili samo osveščenemu kupcu in bo množična prirejevalna besedna produkcija še naprej dobrodošla pri tistih sprejemnikih, ki jih avtor, naslov dela in drugi

podatki o izvirniku v bistvu, žal, sploh ne zanimajo.

Miha Matè:

Menim, da je delo, ki ni prevedeno iz avtentičnega jezika, že priredba. Nimamo na primer prevajalca iz albanščine, zato albanska dela prevajamo iz srbohrvaščine, pri čemer pride lahko do prav čudnih stvari. Po drugi strani sem se spomnil Sovretove *Odiseje*, ki so jo šole izrecno zahtevale. Sovre je namreč ubral drugačno pot: *Odisejo* je napisal v prozi in je napravil priredbo za šolsko rabo, kar je zelo koristno in kar pripravlja mladega bralca na branje Iliade.

PREVODNA LITERATURA ZA NAJSTNIKE

Miha Matè:

Sole, mentorji, svetovalci, knjižničarji se pri predlogih za ponatise v zbirki Moja knjižnica odločajo v glavnem za domača dela, po prevodih segajo le takrat, ko gre za deficitarno področje v slovenski literaturi, to pa je predvsem literatura za najstnike.

Darka Tancer-Kajnih:

Izkušnje kažejo, da sta pri najstnikih najbolj priljubljeni knjižni zbirki Sinji galeb in *Odisej*, ki pri našata tudi veliko prevodne mladinske literature. Zanima me, zakaj je ugasnila zbirka *Odisej*, čeprav je bila pri mladih izredno dobro sprejeta in so knjige iz te zbirke še danes med najbolj braniimi?

Ivan Minatti:

Iz finančnih razlogov. Knjiga žal ni samo stvar estetike in literarne vrednosti, ampak je tudi blago, kar se dandanes čedalje bolj opaža. Tako

je tudi ta zbirka morala zaradi ekonomskih pokazateljev »zaspati«.

Niko Grafenauer:

Za *Odisejo* nismo v propagandnem smislu napravili ničesar. Ko se je po določenem času nabralo v skladišču toliko in toliko zaloge, smo ugotovili tudi po informacijah iz prodaje, da je zbirka nekurantna. Tu je nastopal še konceptualen problem, ker se je ta literatura že zelo spajala z literaturo za odrasle. V tretmanu tu niso bila razčiščena stališča. Mladostniku je bila zbirka približana predvsem po temi, ne pa po njeni estetski realizaciji, saj se ta dela obnašajo dejansko že kot literatura za vsakršnega bralca, ne samo za bralca v pubertetnem obdobju. Tako je na koncu prevladalo mnenje, da naj bi obnovljena zbirka Zenit zajela tudi *Odisejo*. Z zbirko Zenit naj bi nadaljevali tisti profil, ki ga je pred leti zastavila že Mira Mihelič kot njena urednica. Mislim, da je tam izšla cela vrsta dobrih besedil. Pomembno vlogo za razširitev te literature bi morale imeti spremene besede.

Silva Novljan:

Pri mladem bralcu je zelo pomembna oprema knjige, čeprav se zdi to na prvi pogled banalno povedano. Za dela v zbirki Zenit bo knjižničar moral vložiti veliko več napore, da bo zanje navdušil mladega bralca, čeprav govorijo o temi, ki je mladim blizu.

Aleš Berger:

To je problem embalaže, kar je pa hkrati tudi vprašanje razširjenosti knjige med določeno populacijo.

Z uvrstitvijo dela v drugo zbirko (konkretno Zenit), ki je v zavesti kot zbirka za odrasle, verjetno izgubimo večino najstniške generacije.

V pogovoru so se udeleženci odzvali na vse točke v izhodiščih, ki jih je predlagal organizator okrogle mize, seveda niso bili ob vseh enako izčrpni in obsežni, zato smo njihove misli in stališča podali v izboru ter jih uredili po tematskih sklopih. V nadaljevanju kratko povzemamo razpravo še o nekaterih vprašanih in predloge, ki so se izoblikovali med razpravo.

Ceprav ni bilo neposredno navezano na temo pogovora, se je neizogibno pojavilo tudi vprašanje v zvezi s komercialnimi izdajami za otroke. Zlasti knjižničarji so izrabili priložnost, da so o tem povprašali navzoče urednike, kajti kvalitetne slikanice so zares drage, pri kupcih jih spodrivajo cenene izdaje v kičasti opremi, ki so vsestransko nesprejemljive, saj gre za dvomljive priredbe in slabe prevode v slovenščino, ki jih na naš knjižni trg pošiljajo zaslužkarsko usmerjene založbe iz drugih republik. Ali se ta neprimerna konkurenca ne bi dala preprečiti z večjimi nakladami kakovostnih slikanic slovenskih založb, saj bi s tem povečali ponudbo slikanic (namreč hitro poidejo) in zmanjšali njihovo ceno? Ali z ustreznimi dogovori ne bi mogli doseči, da knjižarne in veleblagovnice ne bi prodajale vsebinsko in likovno slabih slikanic? Knjižarne Mladinske knjige so se jasno dogovorile, da take literature ne bodo prodajale, in se dogovora v glavnem držijo. Uredniki so pojasnili, da jih tare pri izdajanju cela vrsta problemov in da bodo zaradi tega posledice za knjigo na neki način usodne.

V zvezi s prevajanjem so bila izrečena še naslednja stališča:

Študij mladinski književnosti na visokih šolah je zapostavljen, zato primanjkuje strokovnjakov, ki bi razvijali teorijo in zgodovino tega področja književnosti in ga spremljali s sprotno kritiko. Kritiki vse premalo pišejo o izvirnih mladinskih delih, še manj pa o prevedenih, o teh ni v časopisju nobenih poročil in ne kritičnih presoj prevodov.

Prevajalci mladinskih del niso deležni pozornosti kritike pa tudi nobenih oblik priznanj. Za izvirno leposlovje in poljudnoznanstveno delo lahko prejmejo Levstikovo nagrado le avtorji, katerih delo je izšlo pri Mladinski knjigi. Kljub določilu v pravilniku prevedeno leposlovno delo za otroke in mladino doslej še ni bilo predlagano za Levstikovo nagrado. Za izvirna mladinska dela bi bila potrebna slovenska nadzaložniška nagrada, ki bi upoštevala celotno izvirno knjižno produkcijo za otroke in mladino, vendar bi bilo mogoče že s Prešernovo nagrado enakovredno nagrajevati tudi izvirno leposlovje za otroke in mladino. Ali naj bi ustanovili posebno nagrado za prevode mladinskih del ali naj bi dosegli, da bi Sovretovo nagrado oziroma Župančičevo listino pogostejše kot doslej podeljevali za prevode mladinske književnosti? Ne glede na deljena mnenja o specializiranih nagradah so se vsi strinjali s predlogom, da naj bi revija *Otrok in knjiga* ustanovila komisijo, ki bi vsako leto izbirala izvrstna leposlovna dela za otroke in mladino — izvirna ali v odličnem prevodu v slovenščino — ter jih predlagala za nagrajitev z že obstoječimi nagradami. Nagrade za izvirna mladinska dela so dragoceno napotilo tudi tujim založnikom, ki se za nagrajeno delo bolj pozanimajo. Za uveljavljanje naše mladinske književnosti v svetu moramo poskrbeti tudi z lastnim priznavanjem vrednosti določenega dela.

Druga naloga te komisije bi bila, da opozarja na slabe prevode in v reviji *Otrok in knjiga* objavlja svoje ugotovitve, saj je znano, da celo prevajalci dobrega slovesa zagrešijo slabe prevode prav mladinskih del, zlasti za založbe zunaj Slovenije. Obveščanje javnosti tudi prek dnevnega tiska lahko pripomore, da starši ne bodo kupovali slabih prevodov.

Uredništvo revije *Otrok in knjiga* bo obravnavalo vse pobude s posvetoivanja in premislilo, v kakšni obliki bo lahko sprejelo in izpeljalo naloge. Do

naslednjega posvetovanja o prevodni mladinski literaturi, prvo je komaj izziv za povezovanje in sodelovanje, naj bi se v reviji nabralo bogato gradivo za nadaljnje razpravljanje — od ocen posameznih prevodov do pregledov prevajalske dejavnosti v preteklosti in v sodobnosti ter teoretične opredelitve problematike.